

Intelektuālais īpašums Autortiesības

Banku augstskola, 2014

Janis.Grasis@ba.lv

Galvenie jēdzieni

- **Autors** - fiziskā persona, kuras radošās darbības rezultātā radīts konkrētais darbs;
- **Darbs** - autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpausmes veida, formas un vērtības.

Autortiesību principi

- **Autortiesības pieder autoram, tiklīdz darbs ir radīts, neatkarīgi no tā, vai darbs ir pabeigts.**
- **Autortiesību piederības apliecināšanai nav nepieciešama reģistrācija, darba speciāla noformēšana vai kādu citu formalitāšu ievērošana.**

Autortiesību apliecināšana

- 1) burtu "C" aplītī;
- 2) autortiesību subjekta vārdu
(nosaukumu);
- 3) darba pirmpublicējuma gadu.

Autortiesību apjoms

- Autortiesības uz darbiem, kas izziņoti vai arī nav izziņoti Latvijā, bet atrodas Latvijā jebkādā materializētā formā, ir autoram vai viņa mantiniekiem, kā arī citiem autora tiesību pārņēmējiem.

Autortiesības aizsargā:

- 1) literārie darbi (grāmatas, brošūras, runas, datorprogrammas, lekcijas, aicinājumi, ziņojumi, sprediķi un citi līdzīga veida darbi);
- 2) dramatiskie un muzikāli dramatiskie darbi, scenāriji, audiovizuālu darbu literārie projekti;

Autortiesības aizsargā I:

- 3) horeogrāfiskie darbi un pantomīmas;
- 4) muzikālie darbi ar tekstu vai bez tā;
- 5) audiovizuālie darbi;
- 6) zīmējumi, glezniecības, tēlniecības un grafikas darbi un citi mākslas darbi;

Autortiesības aizsargā II:

7) lietišķās mākslas darbi, dekorācijas un scenogrāfijas darbi;

8) dizaina darbi;

9) fotogrāfiskie darbi un darbi, kas izpildīti fotogrāfijai līdzīgā veidā;

Autortiesības aizsargā III:

10) celtnu, būvju, arhitektūras darbu skices, meti, projekti un celtnu un būvju risinājumi, citi arhitektūras darinājumi, pilsētbūvniecības darbi un dārzu un parku projekti un risinājumi, kā arī pilnīgi vai daļēji uzceltas būves un realizētie pilsētbūvniecības vai ainavu objekti;

Autortiesības aizsargā V:

11) ģeogrāfiskās kartes, plāni, skices, plastiskie darbi, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju un citām zinātnēm;

12) citi autoru darbi.

Aizsargājамie atvasinātie darbi

1) tulkojumi un apdares, pārstrādāti darbi, anotācijas, referāti, kopsavilkumi, apskati, muzikāli aranžējumi, ekranizācijas un dramaturģiski darbi;

Aizsargājāmie atvasinātie darbi I:

2) darbu krājumi (enciklopēdijas, antoloģijas, atlanti un tamlīdzīgi darbu krājumi), kā arī datu bāzes un citi salikti darbi, kas materiālu atlasēs vai izkārtojuma ziņā ir jaunrades rezultāts.

Autortiesības neaizsargā:

1) normatīvos un administratīvos aktus, citus valsts un pašvaldību iestāžu izdotus dokumentus un tiesas nolēmumus (likumus, tiesu spriedumus, lēmumus un citus oficiālus dokumentus), kā arī šo tekstu oficiālos tulkojumus un oficiālās konsolidētās versijas;

Autortiesības neaizsargā

I:

2) valsts apstiprinātos, kā arī starptautiski atzītos oficiālos simbolus un zīmes (karogus, ģerboņus, himnas, apbalvojumus), kuru lietošanu nosaka atsevišķi normatīvie akti;

Autortiesības neaizsargā

II:

- 3) kartes, kuru sagatavošanu un lietošanu nosaka normatīvie akti;
- 4) presē, radio vai televīzijas raidījumos vai citos saziņas līdzekļos sniegto informāciju par dienas jaunumiem, dažādiem faktiem un notikumiem;
- 5) idejas, metodes, procesus un matemātiskās koncepcijas.

Autortiesību prezumpcija

- Persona, kuras vārds vai vispāratzīts pseidonīms ir norādīts uz publiskota vai publicēta darba vai reproducēta darba, uzskatāma par darba autoru, ja nav pierādīts pretējais.

Darbinieks un autortiesības

- Ja autors, būdams darba attiecībās ar darba devēju, ir radījis darbu, pildot darba pienākumus, personiskās un mantiskās tiesības uz šo darbu pieder autoram.
- Autora mantiskās tiesības atbilstoši līgumam var nodot darba devējam.

Darbinieks un datorprogramma

- Ja datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba uzdevumu, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības pieder darba devējam, ja vien līgumā nav paredzēts citādi.

Darba autora personiskās tiesības

Darba autoram ir personiskās tiesības uz:

- 1) autorību - tiesības tikt atzītam par autoru;
- 2) izlemšanu, vai darbs tiks izziņots un kad tas tiks izziņots;

Darba autora personiskās tiesības I:

- 3) darba atsaukšanu - tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam;
- 4) vārdu;
- 5) darba neaizskaramību utt.

Autora mantiskās tiesības:

- 1) publiskot darbu;
- 2) publicēt darbu;
- 3) publiski izpildīt darbu;
- 4) izplatīt darbu;
- 5) raidīt darbu;
- 6) retranslēt darbu;

Autora mantiskās tiesības

I:

- 7) padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 8) iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas utt.

Autora mantiskās tiesības

II:

- 9) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt darbu;
- 10) tulkot darbu;
- 11) aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot darbu.

Mākslas oriģināldarba pārdošana

- Oriģināldarbu publiski pārdodot tālāk (izsolē, ar mākslas darbu galerijas, mākslas salona, veikala u.tml. starpniecību), autoram ir tiesības saņemt atlīdzību 5-0,5% apmērā no pārdošanas cenas

Naudas zīmes

- Latvijas Bankai pieder autortiesības uz lata naudas zīmēm. Latvijas Bankas autortiesības neaizskar naudas zīmēs izmantoto attēlu autoru tiesības tikt atzītiem par autoriem.

Naudas zīmes I

- **Naudas zīmes aizliegts jebkādā veidā reproducēt, izņemot gadījumu, kad Latvijas Banka, Eiropas Centrālā banka, centrālā banka vai valsts, kas emitējusi šīs naudas zīmes, sniegusi rakstveida atļauju vai tiek ievērotas Latvijas Bankas, Eiropas Centrālās bankas vai attiecīgās valsts naudas zīmju reproducēšanas prasības.**

Autordarba izmantošana bez piekrišanas

- Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas:
 - 1) darbs tiek izmantots informatīviem mērķiem (raksts laikrakstā);
 - 2) darbs tiek izmantots izglītības un pētniecības mērķiem (atsauces);

Autordarba izmantošana bez piekrišanas II

- 3) darbs tiek reproducēts, lai to varētu izmantot redzes vai dzirdes invalīdi;
- 4) darbs tiek reproducēts bibliotēku un arhīvu vajadzībām;
- 5) darbs tiek reproducēts tiesvedības mērķiem;

Autordarba izmantošana bez piekrišanas III

6) tiek izmantots publiski pieejams vai izstādīts darbs;

7) muzikāls darbs tiek izmantots valstisku vai reliģisku ceremoniju laikā, kā arī izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā;

8) darbu īslaicīgi izmanto raidorganizācija;

9) darbs tiek parodēts vai kariķēts;

Autordarba izmantošana bez piekrišanas IV

10) datorprogrammas tiek izmantotas reproducēšanai, tulkošanai un citādi pārveidošanai;

11) tiek nodrošināta datorprogrammas sadarbspēja;

12) darba atsavināšana citai personai notiek atkārtoti (mākslas darbi)

Darba publisks patapinājums

- Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, publicēts darbs tiek izmantots publiskam patapinājumam (valsts vai pašvaldību bibliotēkām)

Autortiesību termiņš

- Autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves

Licences līgums

- Līgums, ar kuru autortiesību subjekts dod atļauju darba izmantotājam izmantot darbu un nosaka darba izmantošanas veidu, vienojoties par izmantošanas noteikumiem, atlīdzības lielumu, tās izmaksāšanas kārtību un termiņu.

Licenču veidi

- Vienkārša licence dod licences saņēmējam tiesības veikt tajā norādītās darbības vienlaikus ar autoru vai citām personām, kuras arī saņēmušas (saņems) attiecīgo licenci.
- Iznēmuma licence dod tiesības veikt tajā norādītās darbības vienīgi licences saņēmējam.

Licences forma

- Licences līgumu var slēgt gan mutvārdos, gan rakstveidā.

Licences termiņš

- Laiks, uz kādu noslēgts licences līgums vai izsniegta licence, tiek noteikts, pusēm vienojoties.
- Ja noslēgtais licences līgums vai izsniegtā licence nav ierobežoti laika ziņā, autors vai cits autortiesību subjekts var izbeigt licences līgumu vai atsaukt licenci, sešus mēnešus iepriekš paziņojot uzteikumu.

Teritoriālais ierobežojums

- Licences līgumā vai licencē norādāma teritorija, kurā līgums vai licence ir spēkā.

Blakustiesības

- Blakustiesības ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības.
- Blakustiesību objekts ir izpildījums un tā fiksācija, fonogramma, filma un raidījums.

Blakustiesību termiņš

- Izpildītāju tiesības ir spēkā 50 gadus pēc pirmā izpildījuma.

Mantisko tiesību aizsardzība

- Autortiesību un blakustiesību subjektu mantisko tiesību aizsardzību, ja šīs tiesības nevar nodrošināt individuālā kārtā vai šāda aizsardzība ir apgrūtināta, veic mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija.

Kolektīvā administrēšana

- Autortiesību un blakustiesību subjektu mantiskās tiesības tikai kolektīvi tiek administrētas attiecībā uz:
 - 1) publisku izpildījumu, ja tas notiek izklaides vietās, kafejnīcās, veikalos, viesnīcās un citās tamlīdzīgās vietās;
 - 2) nomu, īri un publisku patapināšanu;

Kolektīvā administrēšana

I

- 3) retranslēšanu pa kabeļiem;
- 4) komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu izmantošanu; u.c.

Latvijā lielākā aģentūra – AKKA/LAA

Latvijas problēmas

- Liels pirātisma īpatsvars
- 2005.gadā – vislielākās problēmas ar datorprogrammām – IeM.

Paldies par uzmanību!

Kādi jautājumi?